

Επικοινωνιακή διπλωματία: κρατική αρμοδιότητα ή κοινωνική δράση;

Κωνσταντίνος Προκάκης*

1. Εισαγωγή

Η Επικοινωνιακή Διπλωματία αποτελεί σημαντικότερο νεωτερικό κλάδο της εν γένει διπλωματίας. Ο κλάδος αυτός καλείται να καλύψει ιδιαίτερες λειτουργικές ανάγκες στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής των συγχρόνων κρατών, καθ' όσον η παγκοσμιοποίηση και η αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στην διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων επιβάλλουν μεταξύ άλλων τον αναπροσδιορισμό του χαρακτήρος και του έργου των διπλωματικών υπηρεσιών. Οι αρχές της πολιτικής επικοινωνίας εν προκειμένω παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της Επικοινωνιακής Διπλωματίας.

Εν προκειμένω θα υποστηριχθεί ότι η τελευταία αναμφισβητήτως αποτελεί εκδήλωση κρατικής αρμοδιότητας, πλην όμως η επίτευξη των στόχων της εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ενεργό συμμετοχή των πολιτών, των κοινωνικών φορέων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων στην υλοποίηση των πολιτικών αποφάσεων, οι οποίες αφορούν στις σχέσεις ενός κράτους με άλλα κράτη αλλά και στην λειτουργία του διεθνούς συστήματος. Μέσα από αυτό το πρίσμα η εξωτερική αρμοδιότητα του κράτους συνυφαίνεται με την κοινωνική πραγματικότητα χωρίς όμως να αποβάλλει τον αυτοτελή χαρακτήρα της. Με άλλα λόγια το κράτος συνεργάζεται με την κοινωνία των πολιτών για την επίτευξη των στόχων της εξωτερικής πολιτικής χωρίς τούτο να σημαίνει ότι αφομοιώνεται από την τελευταία. Η Επικοινωνιακή Διπλωματία είναι κατ' εξοχήν κρατική αρμοδιότητα, η οποία, όμως, έχει ανάγκη από την κοινωνική δράση.

2. Η Επικοινωνιακή Διπλωματία ως Κρατική Αρμοδιότητα

Η εξωτερική πολιτική -όπως άλλωστε κάθε δημόσια πολιτική- αποτελεί εκδήλωση της υποστάσεως και της κυριαρχίας του κράτους¹. Η θέση αυτή μοιάζει αυτονόητη, πλην όμως δεν είναι καθολικώς αποδεκτή. Επί παραδείγματι ο Christopher Hill υποστηρίζει ότι ως εξωτερική πολιτική ορίζεται «το σύνολο των επισήμων εξωτερικών σχέσεων ενός ανεξαρτήτου δρώντος (συνήθως κράτους) στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων»². Εμμέσως, πλην σαφώς, ο εν λόγω

* Ακόλουθος Επικοινωνίας Α', Υποψήφιος Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πειραιώς.

¹ Βλ. Χ. Ροζάκης, Διεθνής Πολιτική: Εισαγωγικά Μαθήματα, Τεύχος Α', 1985, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 21, Μ. Kriele, Einführung in die Staatslehre: Die geschichtlichen Legitimitätsgrundlagen des demokratischen Verfassungsstaates, 1990, Westdeutscher Verlag, Oplanden, σελ. 66 επ.

² Βλ. C. Hill, The Changing Politics of Foreign Policy, 2003, Palgrave Macmillan, New York, pg. 3

συγγραφέας επιχειρεί την διάρρηξη του αναγκαστικού δεσμού μεταξύ κρατικής κυριαρχίας και εξωτερικής πολιτικής και εμφανίζει την τελευταία ως επίσημη δράση ποικιλομόρφων φορέων (π.χ. κρατών, επιχειρήσεων, μη κυβερνητικών οργανώσεων κ.λπ.) στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων. Η άποψη αυτή δεν είναι αβάσιμη στον βαθμό που αναγνωρίζει ότι στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής εμπλέκονται και ανεξάρτητοι από τα κράτη φορείς. Ενέχει, όμως, μία σημαντική αντίφαση. Ενώ ορίζει ως εξωτερική πολιτική τις επίσημες εξωτερικές σχέσεις οποιουδήποτε ανεξαρτήτου δρώντος, άρα και μη κρατικών φορέων, εν συνεχεία εισάγει από την πίσω πόρτα την κρατική κυριαρχία δια της αναφοράς στις διεθνείς σχέσεις. Με άλλα λόγια κατά τον Christopher Hill οι επίσημες εξωτερικές σχέσεις ανεξαρτήτων δρώντων εντός των ορίων ενός κράτους δεν συνιστούν εξωτερική πολιτική. Τούτο σημαίνει ότι σε τελική ανάλυση σημείο αναφοράς και λυδία λίθος της εξωτερικής πολιτικής δεν είναι η επίσημη εξωτερική δράση οποιουδήποτε ανεξαρτήτου δρώντος αλλά αντιθέτως η κρατική κυριαρχία. Ελλείψει της τελευταίας, η εξωτερική πολιτική καθίσταται έννοια κενή. Αν δεν υφίσταται δημόσια εξουσία και φορείς εκφράζοντες αυτήν, τότε δεν είναι δυνατόν να υφίστανται διεθνείς σχέσεις και εξωτερική πολιτική. Κατά συνέπεια στον εννοιολογικό πυρήνα της τελευταίας ευρίσκονται κυρίως οι επιλογές, οι αποφάσεις και οι δράσεις των πολιτειακών και διοικητικών οργάνων των κρατών, οι οποίες αφορούν στις σχέσεις τους με άλλα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς καθώς και στην λειτουργία του διεθνούς συστήματος. Περαιτέρω, βεβαίως, οι δράσεις λοιπών ανεξαρτήτων φορέων είναι δυνατόν να άπτονται της εξωτερικής πολιτικής των κρατών και να ασκούν επιρροή σε αυτήν.

Καθ' ο μέτρο, λοιπόν, η εξωτερική πολιτική αποτελεί εκδήλωση της εξωτερικής κυριαρχίας του κράτους, συνέχει την έννοια της εξωτερικής αρμοδιότητας (*auswärtige Gewalt*). Δι' αυτής δηλούται σε θεσμικό επίπεδο το σύνολο των εξουσιών και αρμοδιοτήτων των κρατικών οργάνων ως προς τον σχεδιασμό, τον καθορισμό και την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής³.

Ειδικότερον, η εξωτερική αρμοδιότητα αποτελεί θεσμικό πλέγμα, το οποίο λειτουργεί αφ' ενός στο επίπεδο καθορισμού της εξωτερικής πολιτικής (*foreign policy making*) αφ' ετέρου στο επίπεδο εφαρμογής της (*foreign policy implementation*). Στο πρώτο επίπεδο προσδιορίζονται οι αρχές και οι αξίες της ακολουθητέας εξωτερικής πολιτικής, καθορίζονται οι προτεραιότητες και οι στόχοι της, επιλέγονται τα αναγκαία και κατάλληλα προς επίτευξη των τεθέντων στόχων μέσα και εν γένει λαμβάνονται οι σχετικές προς αυτήν αποφάσεις. Στο

³ Βλ. Β. Γκίκας, *Η Εξωτερική Αρμοδιότητα και η Νομική Θεμελίωση των Εξωτερικών Υποθέσεων του Κράτους*, 2003, εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα/Κομοτηνή, σελ. 25 επ., Α. Παπακωνσταντίνου, «Η Συνταγματική Διαρρύθμιση της Εξωτερικής Αρμοδιότητας: Το Μοντέλο της «Μεταβλητής Γεωμετρίας» με έναν Θεσμικό Κυρίαρχο», *Επιθεώρησης Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου*, 2004, Τόμος 48, Τεύχος 2, σελ. 240.

δεύτερο επίπεδο: α) οργανώνεται η διοίκηση και λειτουργία των διπλωματικών υπηρεσιών, β) λαμβάνουν χώρα οι διοικητικές και διπλωματικές διαδικασίες, οι οποίες αφορούν στην υλοποίηση των περί την εξωτερική πολιτική αποφάσεων των κυβερνητικών οργάνων και γ) σχεδιάζονται και αξιολογούνται, *ad hoc* και εν τω συνόλω τους, οι σχετικές δράσεις⁴.

Περαιτέρω, συμφώνως προς την κλασική θεώρηση των υποστηρικτών του πολιτικού ρεαλισμού η ασκουμένη από τις κυβερνήσεις εξωτερική πολιτική τείνει είτε προς την διατήρηση της ισχύος του κράτους είτε προς την αύξησή της είτε προς την διακήρυξή της για λόγους γοήτρου. Στο τρίπτυχο αυτό ανταποκρίνονται αντιστοίχως τρεις θεμελιώδεις τύποι εξωτερικής πολιτικής, ήτοι α) η πολιτική του *status quo*, β) η ιμπεριαλιστική πολιτική και γ) η πολιτική γοήτρου. Οι τρεις ως άνω τύποι περιγράφουν με σχηματικό, γενικό και αφηρημένο τρόπο το φάσμα των δυνατών επιλογών εκ μέρους των κυβερνήσεων στο επίπεδο καθορισμού της εξωτερικής πολιτικής⁵. Δυστυχώς, όμως, συνήθως η θεώρηση αυτή εξαντλεί τα όριά της στους συστημικούς στρατιωτικοπολιτικούς συσχετισμούς μεταξύ των κρατών, παραγνωρίζοντας την σημασία και την αξία του κοινωνικού, πολιτικού, οικονομικού, πολιτιστικού και λοιπού βίου στο εσωτερικό κάθε κρατικής οντότητας καθώς και τον ρόλο των δομών και του ψυχοκοινωνικού παράγοντα στην λήψη των δημοσίων αποφάσεων. Αναμφισβητήτως τα τελευταία εμπερικλείονται στους ανωτέρω τύπους εξωτερικής πολιτικής και τους συνδιαμορφώνουν. Κατά συνέπεια θα ήταν σφάλμα να αγνοηθούν.

Επιβεβαίωση τούτου αποτελεί ιδίως η πολιτική γοήτρου, η οποία αφορά στην καλλιέργεια ελκυστικής εικόνας του κράτους, εις τρόπον ώστε να καθίσταται εφικτή η άσκηση επιρροής στην πολιτική βούληση τρίτων κρατών. Η εν λόγω δε εικόνα συγκροτείται από το σύνολο των ποιοτικών χαρακτηριστικών του κράτους, την ιστορική μνήμη και την πολιτική ιδεολογία του, τον κοινωνικό και οικονομικό βίο του κλπ. Ο Joseph Nye αποδίδει με τον προσφορότερο τρόπο το ουσιαστικό περιεχόμενο του εν λόγω τύπου εξωτερικής πολιτικής, όταν δίδει τον ορισμό της ήπιας ισχύος και αναφέρει ότι η τελευταία συνίσταται στην «...ικανότητα να προσελκύεις. Και η ελκυστικότητα οδηγεί συνήθως στην συγκατάθεση»⁶.

Οι ανωτέρω αναφερθέντες τύποι εξωτερικής πολιτικής αφορούν στην λήψη αποφάσεων για την ικανοποίηση των στρατηγικών στόχων ενός κράτους και ως εκ τούτου εντάσσονται στο επίπεδο καθορισμού. Αντιστοίχως στο επίπεδο εφαρμογής εντάσσονται αφ'

⁴ Βλ. Β. Γκίκας, «Καθορισμός και Εφαρμογή της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: Η Θεσμική Διάσταση» στο Π. Τσάκωνας (επιμ.), Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Μια Συνολική Προσέγγιση, Τόμος Α', 2003, εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, σελ. 51 επ., του ίδιου, «Συνταγματισμός και Εξωτερική Πολιτική», *op. cit.*, σελ. 1580-1581, Β. White, "Diplomacy" in J. Baylis/S. Smith (edit.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, 2001, Oxford University Press, σελ. 325.

⁵ Βλ. H. Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Revised by Kenneth Thompson, 1993, McGraw Hill, Boston Massachusetts, σελ. 50-51.

⁶ Βλ. J. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, 2004, PublicAffairs, σελ. 6.

ενός μεν η διπλωματία ως μηχανισμός υλοποίησης της πολιτικής του status quo ή της ιμπεριαλιστικής πολιτικής, αφ' ετέρου δε η επικοινωνιακή διπλωματία ως μηχανισμός υλοποίησης της πολιτικής γοήτρου⁷. Τούτο σημαίνει κατ' αρχήν ότι τόσο η διπλωματία όσο και η επικοινωνιακή διπλωματία αποτελούν κατ' εξοχήν εκδηλώσεις της εξωτερικής αρμοδιότητας του κράτους. Ειδικότερον δε η δεύτερη αφορά στην δράση των αρμοδίων οργάνων της εκτελεστικής λειτουργίας για την καλλιέργεια ελκυστικής εικόνας του κράτους. Με άλλα λόγια η επικοινωνιακή διπλωματία συνιστά άσκηση επικοινωνιακής κρατικής αρμοδιότητας, αφορώσης στον σκληρό πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας⁸. Παρά ταύτα η απόλυτη αυτή παραδοχή επιβάλλεται να καταστεί περισσότερο ελαστική, αν αναλογισθεί κανείς το περιβάλλον, εντός του οποίου αναπτύσσεται η επικοινωνιακή διπλωματία ως νεωτερικός μηχανισμός εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής, καθώς και τους όρους αποτελεσματικής επιτεύξεως των στόχων της.

3. Η Επικοινωνιακή Διπλωματία ως Κοινωνική Δράση

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας σε παγκόσμιο επίπεδο στους τομείς των πληροφοριών και των επικοινωνιών με αποτέλεσμα να έχει μεταβληθεί ο τρόπος, με τον οποίο γίνονται ευρύτερως αντιληπτές οι εποπτείες του χώρου και του χρόνου καθώς και η μεταξύ τους σχέση. Η μεταβολή δε αυτή επηρεάζει καθοριστικώς κάθε επικοινωνιακή διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης της διπλωματίας. Περαιτέρω όλα αυτά συνδυάζονται με την διαρκώς αυξανόμενη συμμετοχή των πολιτών στην διαχείριση της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Κατ' αυτόν τον τρόπο υφίστανται νέα δεδομένα, τα οποία δεν είναι δυνατόν να αφήσουν -και πράγματι δεν αφήνουν- ανεπηρέαστη την λειτουργία των συγχρόνων διπλωματικών υπηρεσιών.

Προς την κατεύθυνση αυτή η εκ μέρους των αρμοδίων φορέων υιοθέτηση και ανάπτυξη των συγχρόνων τεχνικών πολιτικής επικοινωνίας, η εκμετάλλευση της συναφούς τεχνολογίας καθώς και η ανάδειξη μιας νέας, ευέλικτης και ανοικτής οργανωσιακής κουλτούρας οδηγούν στην εμφάνιση μιας ειδικότερης μορφής διπλωματίας, ήτοι της επικοινωνιακής διπλωματίας. Η ειδοποιός διαφορά δε της τελευταίας, όπως ανελύθη ανωτέρω, συνίσταται στο ότι αποτελεί τον κατ' εξοχήν μηχανισμό εφαρμογής της πολιτικής γοήτρου.

⁷ Βλ. Κ. Προκάκης, «Οργανωτικά Πρότυπα Επικοινωνιακής Διπλωματίας» στο Β. Γκίκας/Α. Παπακωνσταντίνου/Κ. Προκάκης, *Επικοινωνιακή Διπλωματία: Η Νεωτερική Όψη της Εξωτερικής Αρμοδιότητας*, 2005, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 10 επ.

⁸ Βλ. Α. Παπακωνσταντίνου, «Συνταγματικές Πτυχές της Ελληνικής Επικοινωνιακής Διπλωματίας» στο Β. Γκίκας/Α. Παπακωνσταντίνου/Κ. Προκάκης, *Επικοινωνιακή Διπλωματία: Η Νεωτερική Όψη της Εξωτερικής Αρμοδιότητας*, 2005, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 73 επ.

Μία εκ των συνιστωσών της Επικοινωνιακής Διπλωματίας είναι η Δημόσια Διπλωματία⁹. Ως τέτοια δε, ορίζεται «η διαδικασία επικοινωνίας μιας κυβερνήσεως με την κοινή γνώμη άλλων κρατών, προκειμένου να καταστούν κατανοητά οι ιδέες και τα ιδανικά, οι θεσμοί και ο πολιτισμός, οι εθνικές επιδιώξεις και οι τρέχουσες πολιτικές του εκπροσωπούμενου από αυτήν κράτους»¹⁰. Περαιτέρω ορισμένοι σύγχρονοι συγγραφείς θεωρούν ως σπουδαιότερο έργο της δημόσιας διπλωματίας την αμοιβαία κατανόηση των λαών και την οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ τους.

Κατά την κλασσική αντίληψη η Δημόσια Διπλωματία εντάσσεται στις αποκλειστικές αρμοδιότητες των οργάνων της εκτελεστικής λειτουργίας¹¹. Συμφώνως, όμως, προς τις σύγχρονες αντιλήψεις η αποτελεσματική άσκησή της προϋποθέτει την σύμπραξη των κρατικών οργάνων με τους πολίτες και τους κοινωνικούς φορείς¹². Έτσι, αναγνωρίζεται και τονίζεται ο ρόλος της κοινής γνώμης και της κοινωνίας των πολιτών, όχι μόνο στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής αλλά και στην εφαρμογή της. Η επιτυχής λειτουργία της Δημόσιας Διπλωματίας στηρίζεται κατ' εξοχήν στην αμειωμένη συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων, της διπλωματικής γραφειοκρατίας, των κοινωνικών φορέων και των πολιτών καθώς και στην ενεργό συμμετοχή των δύο τελευταίων στην υλοποίηση των αποφάσεων, οι οποίες έχουν ληφθεί στο επίπεδο καθορισμού της εξωτερικής πολιτικής.

Η τάση αυτή για ανάδειξη της συμμετοχής των κοινωνικών φορέων στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής είχε αποτυπωθεί ήδη από την δεκαετία του 1950 στο θεωρητικό μοντέλο των Snyder, Bruck και Sapin ως προς τις διαδικασίες λήψεως των αποφάσεων¹³. Ειδικότερον οι εν λόγω συγγραφείς κατέδειξαν ότι η κρατική απόφαση επί ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής είναι προϊόν μιας πολύπλοκης διαδραστικής διαδικασίας, στην οποία εμπλέκονται ο εν γένει πολιτικός μηχανισμός του κράτους, οι επί μέρους γραφειοκρατικοί οργανισμοί του, ευρύτεροι εσωτερικοί κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες καθώς και αντίστοιχοι εξωτερικοί κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες. Στο πλαίσιο δε αυτό ανεγνωρίσθη ότι η εσωτερική κοινή γνώμη καθώς και η διεθνής κοινή γνώμη δύνανται να ασκήσουν επιρροή στον καθορισμό και στην εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής.

Περαιτέρω εμπειρικές έρευνες κατέδειξαν, προς επιβεβαίωση των Snyder, Bruck και Sapin, ότι η κοινή γνώμη, εκφραζόμενη είτε με την μορφή δημοσκοπήσεων και στατιστικών

⁹ Βλ. Κ. Προκάκης, *op. cit.*, σελ. 20.

¹⁰ Βλ. H. Tuch, *Communicating with the World: US Public Diplomacy Overseas*, 1993, St. Martin's Press, New York, σελ. 3.

¹¹ Βλ. E. Gilboa, "Media Diplomacy: Conceptual Divergence and Applications", *Press/Politics*, Volume 3, Issue 3, σελ. 58-62.

¹² Βλ. M. Leonard, *Public Diplomacy*, 2002, The Foreign Policy Centre, London, σελ. 8.

¹³ Βλ. R. Snyder/H. Bruck/B. Sapin, *Foreign Policy Decision Making (Revisited)*, 2002, Palgrave Macmillan, New York, σελ. 64.

ερευνών είτε με την μορφή ενεργού δράσεως εκ μέρους κοινωνικών φορέων υψηλού κύρους, άλλοτε ασκεί επιρροή στον καθορισμό και στην εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής και άλλοτε όχι¹⁴. Τούτο δε εξαρτάται έτι περισσότερο από τις εσωτερικές κοινωνικές και πολιτικές δομές του κράτους καθώς και από την ψυχοκοινωνική συγκρότηση των πολιτικών ηγετών του¹⁵.

Εν πάση περιπτώσει στις σύγχρονες φιλελεύθερες δημοκρατίες ο ρόλος της κοινής γνώμης στην διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής είναι σημαντικός τόσο δεοντολογικώς όσο και οντολογικώς. Κατά συνέπεια είναι σημαντικός και ως προς την διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Ούτω πως η ενεργός συμμετοχή και ανάμειξη των πολιτών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των πολιτικών κομμάτων, των πολιτιστικών φορέων, των διανοουμένων, των θρησκευτικών οργανώσεων και των εκκλησιών, των εκπαιδευτικών φορέων, των επιχειρήσεων κ.λπ. στην εξωτερική πολιτική πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Σε κάθε περίπτωση, όμως, δεν επιδέχεται αμφισβήτηση ότι την τελική ευθύνη για την λήψη των σχετικών αποφάσεων και την εφαρμογή τους την έχουν τα αρμόδια κρατικά όργανα.

Η επικοινωνιακή διπλωματία ως κρατική αρμοδιότητα κατατείνει στην άσκηση κατά το δυνατόν ελέγχου εκ μέρους των θεσμικώς υπευθύνων κρατικών οργάνων επί των διαδικασιών εμπλοκής της εσωτερικής και διεθνούς κοινής γνώμης στην διαχείριση της εξωτερικής πολιτικής. Ο έλεγχος αυτός, όμως, είναι αδύνατον να καταστεί αποτελεσματικός, εάν δεν επιτευχθεί προς τούτο η σχετική νομιμοποιητική συναίνεση εκ μέρους των εσωτερικών κοινωνικών φορέων. Με άλλα λόγια η επικοινωνιακή διπλωματία, για να είναι αποτελεσματική έναντι των ξένων κυβερνήσεων και της διεθνούς κοινής γνώμης, πρέπει να στηρίζεται στην εσωτερική νομιμοποίηση και πολύ περισσότερο στην συνεργασία με τους εμπλεκόμενους κοινωνικούς φορείς. Πολλές φορές η εικόνα του κράτους γίνεται περισσότερο ελκυστική μέσω της διεθνούς δράσεως ανεξαρτήτων φορέων, οι οποίοι απολαύουν εμμέσου υποστηρίξεως εκ μέρους του κράτους, παρά από αυτή καθ' αυτή την επίσημη κρατική δραστηριότητα. Συνήθως δε η ανάπτυξη δικτύων επικοινωνίας μεταξύ μη κυβερνητικών οργανώσεων και λοιπών

¹⁴ Βλ. *J. Aldrich/J. Sullivan/E. Borgida*, "Foreign Affairs and Issue Voting: Do Presidential Candidates waltz before a Blind Odience?", *American Political Science Review*, 1989, Volume 83, Issue 1, σελ. 123 επ., *S. Anand/J. Krosnick*, "The Impact of Attitudes toward Foreign Policy Goals on Public Preferences among Presidential Candidates: A Study of Issue Publics and the Attentive Public in the 2000 US Presidential Election", *Presidential Studies Quarterly*, 2003, Volume 33, Issue 1, σελ. 31 επ., *P. Abramson/J. Aldrich/D. Rohde*, *Change and Continuity in the 1988 Election*, 1990, Congressional Quarterly Press, Washington D.C., *M. Fiorina*, *Retrospective Voting in American National Elections*, 1981, Yale University Press, New Haven, *M. Nincic/B. Hinckley*, "Foreign Policy and the Evaluation of Presidential Candidates", *The Journal of Conflict Resolution*, 1991, Volume 35, Issue 2, σελ. 333 επ., *A. Monroe*, "Consistency between Public Preferences and National Policy Decisions", *American Politics Quarterly*, 1979, Volume 7, Issue 1, σελ. 3 επ., *A. Monroe*, "Public Opinion and Public Policy: 1980-1993", *The Public Opinion Quarterly*, 1998, Volume 62, Issue 1, σελ. 14 και 16, *L. Klarevas*, "The Essential Domino of Military Operations: American Public Opinion and the Use of Force", *International Studies Perspectives*, 2002, Volume 3, σελ. 417 επ.

¹⁵ Βλ. *T. Risse-Kappen*, "Public Opinion, Domestic Structure and Foreign Policy in Liberal Democracies", *World Politics*, 1991, Volume 43, Issue 4, σελ. 479 επ.

κοινωνικών φορέων, προερχομένων από διαφορετικά κράτη, συμβάλλει στην ανάπτυξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανοήσεως και δημιουργεί το κατάλληλο περιβάλλον για την προώθηση πολιτικών στόχων εκ μέρους των κυβερνήσεων στο πεδίο των διακρατικών σχέσεων. Η σύμπραξη των κρατικών οργάνων με την κοινωνία των πολιτών για την προώθηση των στόχων της εξωτερικής πολιτικής δεν στηρίζεται σε δεσμούς καταναγκαστικού χαρακτήρος. Αντιθέτως οικοδομείται σε μια ελεύθερη σχέση επί τη βάση κοινώς αποδεκτών αρχών και αξιών. Τούτο δε αποτελεί στοιχείο της ηθικής δυνάμεως της επικοινωνιακής διπλωματίας σε αντιδιαστολή προς την ηθική απαξία της ωμής προπαγάνδας. Το κράτος δια της επικοινωνιακής διπλωματίας είναι υποχρεωμένο διαρκώς να επιζητεί την εσωτερική νομιμοποίηση για την διαχείριση των ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής καθώς και την κατανόηση και αποδοχή των θέσεών του από την διεθνή κοινή γνώμη και την διεθνή κοινότητα εν γένει. Κατά συνέπεια το ειδικό βάρος της «ήπιας ισχύος» εκάστου κράτους δεν είναι αμελητέο, στον βαθμό που η τελευταία δεν στηρίζεται στον καταναγκασμό, τον οποίο ενδεχομένως συνεπάγεται η στρατιωτική και οικονομική ισχύς, αλλά στην συναίνεση, την οποία συνεπάγεται η πειθώς και η δύναμη του επιχειρήματος. Υπ' αυτή την έννοια η επικοινωνιακή διπλωματία εμφανίζει μια αξιοσημείωτη ιδιαιτερότητα έναντι άλλων κρατικών αρμοδιοτήτων. Το κράτος και οι λειτουργοί του είναι υποχρεωμένοι, συν τοις άλλοις, να προωθούν τις περί την εξωτερική πολιτική αποφάσεις τους, συμπράττοντες με ανεξαρτήτους προς αυτούς φορείς, οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν είναι εξ ορισμού διατεθειμένοι να αποτελέσουν απλά όργανα εκτελέσεως εντολών. Με άλλα λόγια εν προκειμένω οι κατ' ενάσκησιν δημοσίας εξουσίας αποφάσεις των αρμοδίων κρατικών οργάνων υπόκεινται σε άμεσο άτυπο δημόσιο έλεγχο και εξ αυτού του λόγου οφείλουν να ισορροπούν στο μεταίχμιο μεταξύ κοινωνικής πραγματικότητας και θεσμικής αυθεντίας. Τούτων δοθέντων είναι σαφές ότι η επικοινωνιακή διπλωματία είναι αδύνατον να υπάρξει χωρίς την σύμπραξη και δράση των κοινωνικών φορέων.

4. Συμπεράσματα

Εξ όλων των ανωτέρω αναδεικνύεται η ιδιαίτερη φύση της επικοινωνιακής διπλωματίας ως θεσμικού υβριδίου, το οποίο εμπλουτίζει την εξωτερική πολιτική και την συμπαραομαρτούσα εξωτερική αρμοδιότητα των κρατών με τις αρχές και τις αξίες της αμέσου δημοκρατίας. Αναμφισβητήτως πρόκειται για κρατική αρμοδιότητα, η οποία, όμως, προκειμένου να είναι αποτελεσματική, προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και των κοινωνικών φορέων. Η επικοινωνιακή διπλωματία είναι ταυτοχρόνως εκδήλωση της κρατικής εξουσίας και κοινωνική δράση εκ μέρους ανεξαρτήτων από το κράτος φορέων.

Αποτελεί συναίρεση της κρατικής αυθεντίας και της κοινωνικής πραγματικότητας. Η ευθύνη ως προς την άσκηση της ανήκει στα αρμόδια κρατικά όργανα, τα οποία, όμως, υπόκεινται σε άμεσο δημόσιο έλεγχο, προκειμένου να επιτύχουν με την σύμπραξη των κοινωνικών φορέων τους τεθέντες από αυτά στόχους. Δίχως υπερβολή θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι πρόκειται για νεωτερική κρατική αρμοδιότητα, στο πλαίσιο της οποίας πραγματώνεται το ιδανικό της δημοκρατίας για άμεση συμμετοχή του πολίτη στην διαχείριση της δημόσιας εξουσίας, για υπεύθυνη και αποτελεσματική άσκηση της δημόσιας πολιτικής.¹⁶ Είναι δε αξιοσημείωτο ότι αυτό συμβαίνει στον χώρο της εξωτερικής πολιτικής, ο οποίος ανέκαθεν εθεωρείτο προνομιακό πεδίο ολίγων ειδημόνων. Ιδού, λοιπόν, η επικοινωνιακή διπλωματία ως παράθυρο ευκαιρίας για την κατάκτηση και εδραίωση του ανοικτού χαρακτήρος της εξωτερικής πολιτικής των κρατών!

¹⁶ Βλ. Α. Παπακωνσταντίνου, «Συνταγματικές Πτυχές της Ελληνικής Επικοινωνιακής Διπλωματίας», *op. cit.*, σελ. 86 επ.